

ACC. N:R M. 9898: 1-2. (+ ber)

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland

Upptecknat av: Otto Lennnebring

Härad: Västbo

Adress: Bot 38, Lassebo

Socken: Bolmsö

Berättat av: ättorärig man, som fått uppg.
från sin farfar.

Uppteckningsår: 1946

Född år

Visa: Pante Matts hustru.

s. 1-2.

Skriv endast på denna sida!

. ACC. NR. 2899

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland Upptecknat av: Håkansson, Johan, Hemmans-ägare.
Härad: Kinnevalds Adress: Westerbotorp, Urshult
Socken: Urshults Berättat av
Uppteckningsår: 1929 Född år i

55

Uppteckningen rör ¹⁸⁻¹⁷När danskarna brände Wennbo kyrka. - ¹⁸⁻²¹När kronofogde Wettermark vägrade att införfassa två inbrottstjuvar till Wexjö cellfängelse. - ²²⁻²⁸Jakthistorier. - ²⁹⁻³⁶Bröllop. - ³⁷⁻³⁹Pest. - ⁴⁰⁻⁴⁷När prostén Stenstrand skulle göra julkalas. - ⁴⁸⁻⁵²Några drunkningsolyckor som inträffat i början av förra århundradet. - ⁵³⁻⁵⁴När kronolänsman Fornander söp brännvin ur Barabas' putell.

/ Till Lektorn H. Herr Erik Elgkvist, Hof Wexjö.

Enligt upprop i Smålandsposten sistlidne maj för upptecknande och insändande av gamla säner, berättelser och händelser från gångna tider har jag försökt mig därpå. Jag är 83 år och min adress är Hemmansegaren Johan Håkansson, Westerbotorp, Urshult. Herr Lektorn får ursäkta mina kråkfötter ifall han lyckas tyda desamma. Ifall mina anteckningar ej anses värda att prisbelönas önskar jag dem returnerade./

Skriv endast på denna sida!

B: a 54 sid.

När Danskarna brände Wennbo Kyrka.

Det var på 1340-talet under Konung Magnus Eriks-
sons tid. Det var ej öppet krig mellan Sverige och Danmark. Men
altsomoftast ofredades gränsboarna i Wärend af Danska ströfkårar.
Så en dag upptäckte Prästen i Wennbo några misstänkta flodbåtar
som stakat sig upp genom Mörrumsån och igenkände desamma som
tillhörande de Danska ströfkårarne. Genast började han Ringa
med kyrkans enda Klocka för att samla befolkningen till Kyrkans
försvar, men det var ej så lätt atg få ihop tillräckligt antal
stridsdugliga män för att med framgång upptaga kampen mot de
överlägsna och övade Danskarna. Den lilla hop vennboöboar som
skyndat till kyrkan af ringklockans ljud blefvo dels nedhuggna
och dels skingrade af de danske. Kyrkan genomsnokades av rövar-
hopen och då de icke funno några värdeföremål antände de kyrkan
och nedhöggo Prästen och kastade in hans livlösa kropp i Bålet.

2899

2

Nu återstod ringklockan hvilken i brist på klockstapel var
upphängd i en närstående väldig Ek. Nu lösgjordes och nedtogs
den och bars ned på deras flotta. Som det heter i ett gammalt
Kvåde från den tiden./Stafsättet moderniserat./

Ty kyrkans enda klocka var
Den Eken likt Madonnan bar
På sina jättearmar
Som kallat hafver med sin klang
Ortens folk till bön och sang
Från byar när och fjärrmar.

Danskens byte.

Som emellan starka händer
Ner på Danskens flodskepp länder.

Det gamla kvädet talar om att kyrkan varit anlagd af sjelvaste
Sankt Sigfrid. Ty det heter vidare:

På Wirdars graf i Wennboö
Omkransad utaf Åsnens sjö
Med dess skumhöljda bölja
Wennbo kyrka haft sin plats
Där fromme kristna ofta glats
När sprängd var mörkrets slöja
Utaf Sankt Sigfrid.

*Småland
Urshult
Pinnerald hd mynt 1929*

*Glakarv
Västebot, Urshult*

Widare berättar kvädet:

I källan nedom bergets fot

Mången hedning taget mot

Dopet utaf Sigfrids händer.

Källan blef sedan offerkälla och användts som sådan till in-
på 1850-talet ty den som var egare till gården på 1873-1900-ta-
let hadde någon gång upprepansat densamma, funnet bland äldre mynt
äfven mynt af Oscar den 1. Hans myntsamling fick jag aldrig se
ej heller vet jag hvar de hamnade, enär han kom på obestånd,
så att hans tillgångar realiserades 1901.

Efter denna afvikelse från ämnet vill jag nu
återtaga tråden. Efter ödeläggelsen av Wennbo kyrka blef det
ju frågan om att bygga en ny kyrka. Meningarna voro mycket de-
lade. Wennboöboarna höllo höllo ju på sin urgamla kyrkoplats.
Men under tiden hadde det blifvet uppröjt och befolkat söder ut
i Urshult. En plan utsågs ett stycke söder om Urshults nuvarande
kyrkoplats i närheten af milstolpen i Hästhagen. Hvilket onekli-
gen varit en tjenligare plats än den de senare måste antaga. Men
det som byggdes om dagen refs ned om nätterna. Nu fanns ingen
annan råd än det gamla bepröfvade medlet att lässläppa ett par
tvillingsstutar med en hammel och en därpå lassad timmerstock.
När det var gjort /det var ju is på sjön/ gingo stutarna upp-
för en brant stenbacke i närheten af sjön in i ett ek- och bok-

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2899³

3

2899

hult, då den ene stuten lade sig. Hultet kallades Urdas-hultet och här måste kyrkan byggas. Sålunda blefvo Wennboöboarna utan kyrka. När de sydvästra sockenboarna hörde att de ville bygga kyrkan i Urdas-hultet ville de inte blifva med om detta kyrkobygge utan de utsågo sig en annan byggnadsplan vid södra ändan af Hönshylte fjord på en sandslätt som kallades Al-måserydet. Kyrkan kallades på allmogespråket Nykyrke hvilken benämning den haft af folket inpå 1800-talet. Men vederbörande tyckte förmodligen att det ej var något passande namn för en utbruten socken utan gaf den nya socken namnet Allmundsryd. Den träkyrka som i slutet av 1300-talet uppfördes på Almåserydet kvarstod tils på 1820-talet då en ny kyrka af sten efter långvariga strider, syner och processer på den gamla kyrkplatsen blef uppförd. Det var ju Kyrkoraseraren Biskop E. Tegnér som genomdref den gamla kyrkans utdömmande. Och Prosten Stenstrand som då var kyrkoherde öfver Urshults och Allmundsryds då odelade pastorat måste utstå väldiga strider med de styfsinta Bönderna i Nykyrke. En af de mäktigaste benämnd Nisse Räf bar till och med hand på Prosten grep honom i kragen och kallade honom "Skitgubbe". Men Prosten var ju tvungen till att genomdrifva kyrkobygget som var anbefallt af Biskop Tegnér. Förbittringen mot Prosten Stenstrand var så stor i Allmundsryd så att man en gång lagt sig i försåt för honom en söndagsmorgon då han skulle resa till Allmundsryd.

2899

5

Prosten ämnade taga en genväg öfver en sjö /ty det var på vintern/ därvid han passerade en stuga hvori de uppgjort en väldig Brasa så att det bolmade väldigt ur skorstenen Hvilken på de gamle stugorna var mer än manshög. Bakom skorstenen hadde placerat sig en man med en laddad flintlåsbössa. När prosten anländt till platsen affyrades skottet men en enär det rök så väldigt ur skorstenen hadde skytten inte fått säkert sigte utan Prosten gick fri. Då utropade Prosten: "Det lyckades inte för dig, din kanalje!" Det hördes inte af att Nykyrkeboarna lade sig i försåt för Prosten flere gånger utan kyrkobygget måste påbörjas och fortgå i vanlig ordning.

Den kyrka som Urshultsboarna i slutet av 1300-talet uppförde i Urdas-hultet nedbrändes av Danskarna under Erik XLV:s krig med Danmark på 1560-talet, men den kyrka som byggdes på Al-måse-rydet samtidigt med Urshults första kyrkobygge blef förskonat för Danskarnas mordbrand förmodligen därför att de inte trodde sig finna något byte därstädes.

Under Kung Göstas tid då han fordrade en klocka från hvarje kyrka som hade mer än En. Så hadde Urshult skaffat sig två. När så ryktet kom till Urshult om kungens anspråk uppstod en öfverläggning om på hvad sätt de skulle undanskaffa den ena klockan. Då föreslog någon att de skulle i hemlighet nedtaga den och sänka den i den närliggande Kalf-sjön. Några af de när-

varande åtog sig bestyret en natt. Ty det var inte rådligt att göra det i hvar mans åsyn ty Kung Gösta var en sträng herre ifall han anade underslef af Kyrkornas tilhörigheter. Det var nämligen på vintern då det var is på sjön. Där höggs hål på isen och klockan släpades dit och sänktes i Åsnens dove²⁾ Holet igentäpptes och skottades snö däröfver. Några av de invigde planterades ut på stränderna omkring Kalf-sjön för att taga korsmärke i träden på motsatta stranden av sjön till framtida efterrättelse då tiderna blifvit lugnare så att man vågade söka efter sin sänkta klocka. Emellertid inträffade Danskarnas härjningar och nedbrännande af kyrkan. Den sänkta klockan var dock ej förgäten af den befolkning som ett århundrade senare lefde i Urs-hult. Fram åt 1620-talet gjordes försök att uppsöka och upptaga sin klocka. Men det var lättare sagt än gjort. Stället där den låg återfanns genom de i träen inhuggna korsmärkena - men klockan tycktes vara sammangrodd med sjöbottnen - inga länkar eller tåg höllo. Det var ingen annan råd än att söka de kloka, hvilket var den enda utvägen på den tiden för alla olösliga problem. En klok spågumma fanns på den tiden i Jät. Hon uppsöktes och tillfrågades om hur man skulle få den sänkta kyrkklockan lös. Hon svarade: "Ni har sänkt klockan för att inte kung Gösta skulle taga densamma. Ni hadde gjort klokast i att låtet honom taga densamma. Ni har fått bevittna den olyckan att Danskarna nedbränt eder kyrka. Här i Jät lät vi kung Gösta taga vår ena

7.
2899

7

klocka, men så läto Danskarna vår kyrka vara i fred. Men allt hopp att återfå eder sänkta klocka är ännu inte ute. Ni skall skaffa eder två helvita tjurkalfvar som äro tvillingar och uppföda dem med söt oförfalskad mjölk tills de blifva tre alnar öfver manken. Sedan skall ni passa på då isen håller på sjön och sätta dem före, så kanhända kan det lyckas eder att återfå eder klocka! Nu blef det ett sökande efter två helvita tjurkalvar. Men enär det var godt om boskap på öarna den tiden så lyckades det att finna kalvar med de uppgifna egenskaperna. Nu gälde det att anskaffa en pålitlig fodervärd. En sådan anmälte sig från Hätteboda. Det tycktes arta sig bra med oxarna. De växte och trufdes. Och man motsåg med spändt intresse i socknen den dag då de skulle aflägga det föresatta provet, då de uppnått sina tre alnar. Dagen kom - och en stor folkhop hadde infunnet sig för att åse detsamma - . Det tycktes arta sig väl. Klockan lösrycktes från bottnen och syntes i vattenbrynet. Då hurrade alla åskådarna - men - o ve! Pigan som hade vårdat och fodrat dragarna hadde en gång låtet kom slå ut mjölken och hon vågade inte omtala detsamma utan hadde spädt i lite vatten till den ena kalven. Då ropade det från djupet: "Du vattenkalf drar inte upp mig" - och länkar och tåg brusto och klockan sjönk tillbaka i djupet därifrån ingen sedan sökt att återupptaga densamma.

Alla åskådarna fingo snopna återvända och lämna klockan åt sitt öde. Sedan sjöng den andra klockan: "Min make, ligger i Åsne Dove!"

Huruvida den återstående klockan blifvet räddad vid Danskarnas plundring på 1570-talet är jag inte i tillfälle att upplysa men - ifall Danskarna Knyckte densamma - så knyckte nog Svenskarna en annan från Danskarna, Ty Urshult eger än i dag en klocka från medeltiden försedd med Munkstil.

Under Storhetstiden Reparerade Urshultsborna upp sig betydligt enär de 1637 byggde en ny klockstapel och förskaffade sig tre Ringklockor. Vid Kungsringningen när Fredrik den I var död spräcktes både Storklockan och Mellanklockan. Man skulle ju ringa Kungsringning en timme varje dag ett helt år, men den lilla medeltidsklockan höll och fick ensam tjenstgöra under omgjutningstiden. Det berättas att omgjutningen verkställdes i Backslutningen norr om kyrkan. Att det fordrades tilskott på metall, då två klockor skulle omgjutas var ej att undra över. Därföre diskuterades vid en sockenstämma om hvilka åtgärder man skulle vidtaga för ansaffande af sådana. Då åtog sig en bonde från Borgön att gå omkring i gårdarna och förmå folket att lämna silfversaker till hjälp till den förestående klockomgjutningen. Han måtte ha varit en riktig Expert på sättet att plocka folk på deras Silfversaker, ty då han fulgjort sitt uppdrag had-

2899⁹

9

de han fått ihop en så stor mängd att han beslutade att likt Ananias lägga afsides en del af värdet. Det andra bar han fram för Kyrkorådets fötter. Den del af godset som han undanstuckettordes han inte taga med sig hem utan rodde bort till en ö benämnd Risö och grof ner det därstädes under en stor al. Men det började sippra ut prat bland folket att det inte stod så synnerligt rätt till med redovisningen af de hopsamlade silfversakerna. Ty när gjutningen var verkställd och klockorna voro profringda sade folket att gjutningen visserligen lyckats - men att Silfret runnet en annan "väg". Det blef ej någon sak eller åtal om saken. Men han kunde inte låta bli att nogon gång titta till sitt nedgräfdade pund utan en viss Jon på Förärm hade haft utkik på honom vid sådana tillfällen. Han vågade inte röra vid saken så länge skattnedgräfvaren lefde, men sedan han dött, skulle Jon försöka att gräva upp skatten. Men - o ve - där var redan kommit en Drake och taget densamma i besittning, så att Jon blef handlöst kastad i sjön. Nu voro goda råd dyra. Att så handlöst släppa skatten, då man så väl visste var den låg föll inte Jon in. Den gamla utvägen att söka kloka stod ännu till buds. En sådan uppsöktes och rådet lydde att kläda ut alstubben i Manskläder och sedan gjuta kulor af ärvasilfver och ställa sig i en vassbank i sjön och uttala en trollformel, hvarvid Draken skulle rusa på den utklädda alstubben. Då skulle Jon från sitt göm-

10.
2899

10

ställe aflossa sitt gevär och det gick inte med söta soppor att bortjaga eller döda draken. Dett fordrades 3 Salvor innan han gaf tappt men sedan kunde Jon uppgräfvat skatten, som bestod af en mindre kopparkittel, innehållande ett hundratal smärre silfversaker, bestående af dosor, tumlaretrattar, mindre bågare m.m. Berättelsen har jag hört 1858 på ett kalas af en Kyrko- och Skolrådsledamot, Sven Knutsson på Lundslätt.

Men silfverfyndet blef till föga glädje. Jons barn blefvo så begifna på Bränvin så att de buro af den ena saken efter den andra och tilbytte sig Bränvin för desamma. Det fanns på 1850-talet godt om hembrännerier i bygderna och i brist på mynt togo de gärna silfversakerna i likvid, hvilka troligen inte blefvo så noga värderade. Jag hadde aldrig tillfälle att få se några af dem. Det sista jag hörde talas om dem så hadde Jons sonson, han het Johan på Förärm, en silfverdosa som han hadde pantsatt hos Nämndemannen Daniel Johansson i Jät för tre skäppor Råg, hvilken dosa han naturligtvis aldrig utlöste, men nämndemannen förfrågade sig hos öboarna om utsigterna att få betalt, ty han ansåg inte att dosan var värd beloppet hvarför hon var pantsatt. Denne Johan på Förärm var urmakare men han var i stället Klocke-oredare och dugte för öfrigt ingenting till, hadde varit Bonde men misslyckats.

Dessa Kyrkklockor som gjötos hemma i Backslutt-

ningen vid Urshult blefvo ju inte så gamla. Storklockan spräcktes redan 1771 vid Kungsringningen när Adolf Fredrik var död. Det trodde folket berodde på att en gammal Kvinna nedkastade ett par silfverskeder i smältmassan så sent före uttappningen så att skaften af skederna ej blifvit fulständigt nedsmälta. Den där personen som samlade silfver til klockgjutningen hadde ansatt henne om bidrag och hon hadde, tyckte hon, lämnat en tillräcklig tribut, men insamlaren ansatte henne om ändå mera, men hon hade då svarat, att hon ej egde mera silfver. Hon hade sedan ångrat sig och burit sina sista silfverskedar i Gjutmassan. Storklockan skulle ju öka sin vikt med Två skeppund. Men sedan den spräckts vid kungsringningen 1771 föranstaltades af dåvarande Kyrkoherde Zakarias Hjelmerus att den blef omgjuten i Jönköping af Elias Toresson Fris 1773 och sedan dess har hon fortsatt att kalla folk till Guds namns pris, allt intill Urshults Kyrka som där kan läsas på densamma.

Mellanklockan som omgjöts samtidigt med storklockan i klockgropen hemma spräcktes vid kungsringningen 1818, då Karl den trettonde var död, och den omgjöts så snart omständigheterna medgävo. Den spräcktes åter 1853 och omgöts. Den höll inte längre än till 1909, då den åter spräcktes. Den vägde då 375 kilo.

Men genom en donation av framlidne Nämndemannen P.J.Svensson i Trehörna ökades dess vikt med 50 kilo. Och in-

2899

11

2899

12

skriften på densamma är kort och tydlig: "Kommen! ty allt är nu redo!" Författad af Dr C.W.Widerström.

För att skrifu några radär om Urshults kyrkas öfriga värdeföremål så omtalar Smålands beskrifning att Nattvardskalken bortstals redan i början av 1700-talet under Kyrkoherde Granbäcks tid utan att kunna återfås. Han föranstaltade om anskaffning af en sådan som det lyckades få behålla till 1852. Ett inbrott i den gamla kyrkan hade visserligen skett 1797 strax efter Prosten J.P.Collianders död, men nattvardskärlden hade vid detta tillfälle förvarats i Prästgården. Tjuvarnas byte blef endast en del gäfvomedel jemte Kollektmedel uppgående till omkring 50 Riksdaler Riksgäld jemte altarduken hvilken Prostinnan lär ha fått syn på vid något tillfälle men ville inte återfordra den enär det var kyrkovärdens fru som bar densamma. Pengarna kommo kyrkan tillgodo i en framtid, då kyrkovärdens son donerade beloppet till kyrkan, hvilken donation ännu finnes.

Wärre gick det vid kyrkstölden den 16 april 1852, då tjuften Gylfe från Göinge ~~härad~~ härad i Skåne gjorde påhälsning. Han och hans tjufband stal både Nattvardskär - len och en brudkrona som sades väga 2 kilo. Kronan var av rent silver. Nattvardskärlden fingo de visserligen igen men

i ramponerat skick. Det sades att Kyrkovärden Nils Nilsson i Bastaremåla hadde 3.000 kronor kontanter förvarade i Kyrk-
kistan. Det där Göingebandet gjorde det osäkert att förvara vär-
deföremål i hemmen, men som man ser skyddes inte heller kyrkor-
na. Gylfe hade en tjufgömmare där i Göingebygden som benämndes
Soknuten. När han lyckligt anlant hem med tjufgodset, nämligen
Gylfe, så skulle Knut ge sig i väg till Lund och afytttra det-
samma. Han hadde fått anvisning på den Guldsmed som han brukade
sälja stulet silfver till. Men Knut hadde inte tagit bättre ~~an-~~
reda än han hade gått till fel Guldsmed. Kalken var ju till
oigenkännlighet tillbucklad, men Guldsmeden anade oråd och
rättade till densamma och då kunde han läsa inskriptionen:
Urshults kyrkas Nattvardskalk. Då sade han till aflämnaren: "Du
får vänta medan jag går ut ett ögonblick och växlar pengar!"
Men han gick istället till polisen och Knut togs i förhör samt
erkände att han mottagit ~~silfver~~ silfversakerna af Gylfe. Ge-
nast gick bud till Knuts hustru att anstalta ett möte med Gyl-
fe och säga att handeln med silversakerna hadde gått efter
önskan. Gylfe gick utan betänkande i fällan. Tjugo man hadde
dolt sig i närheten av stugan och så snart Gylfe var inkommen
omringades huset. Då Gylfe märkte att han gått i fällan drog
han fram en fotslång knif och ville rödja sig väg ut samt sára-
de några, men då rök en person fram med ett tillhygge och fällde

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

18.
2899

13

2899

14

Gylfe till golvet. Det berättades att han hade beväpnat sig med ett hjulnaf hvori kvarsatt en hjulek och med detta tillhygge fällde han Gylfe i golfvet där han belades med hand- och fotbojor. Han hade så många inbrottsstölder och andra illdåd på sitt samvete att han blef dömd till lifstids straffarbete och kom aldrig lös mera. Han skall ha börjat sin bana som husar för ett Rusthåll som het Gylfeboda. Däraf namnet. Hvad angår Urshults kyrkas brudkrona så ficks den aldrig rätt på. Gylfe uppgav att den nedgräfts i en myrstack i Långasjömåla mark i Härlunda socken och tillbjöd sig att söka upp densamma om de ville valla honom därstädes men ingen var villig åtaga sig vallandet enär det varit hans mening att rymma ifall han kom ~~ut~~ ut i obygdén utan kronan kom som sagt aldrig tillrätta. Hvad straff Knut fick för det han burit tjufigodset till Lund mins jag inte enär detta hände när jag var endast 6 år. Det glunkades om att några Urshultsbor varit med om stölden isynnerhet emedan det var bekant i orten att Kyrkovärden hadde sina pengar placerade i Kyrkkistan, men det kunde aldrig bevisas, och inga blefvo tiltalade eller anhållna för stölden utom Göingetjuvarna. Tiden för stölden var visst väl avpassad, enär det var marknad i Ryd den 16 april, så att Länsamnen och Fjärdingsmännen måste vara därstädes. Stölden upptäcktes heller inte förrän middagstiden. Det första som växkte uppseende var att en stege var placerad utanför ett

fönster vid västra sidan av sakristian, men enär detta inte låg mot någon väg, så dröjde det så länge innan det blef upptäckt. Genast gick bud till marknaden, där kronobetjeningen befann sig, men dessa kunde ej avbryta sin tjenstgöring därstädes, enär eftermiddagarna var de mest oroliga på en marknad, inga spår efter tjuvarna kunde heller inte upptäckas. De hadde förmodligen färdats sjövägen till kyrkan och aflägsnat sig samma håll, ingen av marknadsresandena hadde förmärkt något ovanligt då de passerade kyrkan utom en garvare Augustinsson som då bodde i Tingsryd. Han passerade kyrkan ungefär vid 2-tiden på morgonen. Då aflossades ett skott bakom kyrkstallarna förmodligen ett "Gif akt" åt dem som arbetade inne i sakristian att hålla sig tysta. Augustinsson som var van att vistas på marknadsresor nattetid var beväpnad med Revolver, aflossade ett skott i den riktningen han hört skottet, men skurkarna hadde nog intagit ett pass, där de voro skyddade. Garvaren fäste sig inte vidare vid saken, förrän stölden blef bekant, då han omtalade densamma. Tjuvarna hadde inte lemmat andra märken efter sig än att de kastat en mässkjorta nere vid Sjöstranden. De penningar som troddes vara förvarade i Kyrkkistan fanns aldrig något spår efter. Gylfe erkände heller inte att han hadde någon vetskap om desamma, inte heller röjde han några medbrottslingar. Men ryktet ville utpeka någon eller några.

Skriv endast på denna sida!

15.
2899

15

2899^{16.}

16

Vid en auktion framkastade Ingval Olsson i Frösjöhult till en närvarande denna fråga! "Om du vill åtaga dig att gå och leta reda på vår bortstulna kyrke-brudkrona, så skall jag bestå en kanna Bränvin." Men den tillfrågade blef ej svaret skyldig. "Will du gå och leta upp densamma så skall jag åtaga mig bestå två kannor Bränvin, oaktat jag är mycket fattigare än du." Det blef inte mera tal om Brudkronan vid detta tillfälle. En annan gång träffade den misstänkte en skräddare nere vid sågverket i Hakekvarn. Skräddaren hadde nämligen inköpt en obebyggd hemmansdel och skulle uppföra sig boningshus och vär därför vid sågen med en flotte osågadtvirke och iföljd därpå ganska nedsmord. Skräddaren brukade annars gå i ganska snygga gångkläder. Så sade den här stortalige personen till skräddaren: "Det syns redan på kläderna att du blefvet bonde. Det var det dummaste du kunde ta dig före med det yrke du har att köpa jord och bygga i en sådan afkrok. Hadde det varit i närheten af Kyrkan, så hade det varit en annan sak." Då svarade skräddaren: "Det är inte alla som kunna ha samma nytta som ni af att ha bott nära Kyrkan." Äfven denna gång blef det inte mera tal om nyttan af att bo nära Kyrkan.

Wid ett tillfälle många år efter stölden var jag tilsammans med den misstänkte på ett julkalas hos hans son. Då kommo ett par skräflande och halffulla ~~personer~~ personer From, far och son. Dessa voro misstänkta att varit hantlangare åt

17.
2899

17

kyrktjuvarna, bland annat att ha rott dem $1\frac{1}{2}$ mil. Den misstänkte bleknade märkbart vid deras inträde. De voro objudna och synnerligen obehagliga gäster för värdfolket. De uppförde sig mycket pockande, men genom lämpa från värdens sida, lyckades det att få dem att aflägsna sig efter en timme, men det syntes på den misstänkte att det var pinsamma ögonblick för honom. War det så, att han bekommit något af de penningar, som förvarats i kyrkkistan, så realiserade han dem på ett mycket klokt sätt. Han reste till Tingsryd och köpte säd därstädes om torgdagarna och körde sedan på natten till Karlshamn och försålde densamma på torget därstädes. På så sätt blef det omsättning med pengarna. Han slog sig sedan på att handla med fastigheter, så att pengarna lågo inte på kistbotten hos honom. Kyrkovärden hadde säkert inte antecknat sedlarnas nummer eller seriebokstaf.

18.
2899

18

När Kronofogde Wettermark vägrade att införpassa
två inbrottstjuvar till Wexjö Cellfängelse.
/En sannfärdig händelse från Krimkrigets
dagar./

Den 18 September 1854 föröfvades en inbrotts-
stöld hos Hemmensegaren Nils Pärsson i Dunshult Lillegård af
Urshults Socken af två Marinsoldater anställda vid flottan i
Carlskrona, men för tillfället försedda med Löparepass. Deras
namn var Carl From hemmahörande i Dunshult och Sven Kröjs från
Felaboda, son till tjänstgörande Husar Abraham Kröjs. Bytet blef
temligen magert. Enär de ganska snart blefvo upptäckta. Den
~~KRÖJS~~ ene hadde tillgripit jaktbössa och den andre en ny Wald-
manströja. När de funno sig observerade, hadde de springande
aflägsnat sig men eftersattes af personer som tilstädeskommit,
däribland egaren och infångades såsom gripna på bar gerning.
Det var höstmarknad i Ryd den dagen, så att Länsman Fornander

och fjärdingsmännen i socknen voro därstädes för ordningens upprätthållande. Men Nils Pärsson, som något år förut varit fjärdingsman, och kände till instruktionen och under sin Fjärdingsmanstid häktat och infört flera brottslingar till Wexjö Cell-
Fängelset tog saken i egen hand och häktade inbrottstjuvarna. Tog en granne med sig och placerade var sin fånge på skjutskärnan. På vägen till Wexjö skulle de passera Kronofogdebostället Tävelsås Lund, där Kronofogde A. Wettermark bodde för att erhålla fångförpassning. Resan till Tävelsås skedde utan äventyr. Men att få Kronofogden att meddela förpassningen var inte så enkelt. Han ansåg hela händelsen som ett väl uttänkt bedrägeri och i stället för att utskrifva förpassningsorderna öfveröste han dem med en väldig skur ovett. Men Nils Pärsson tappade ej modet af motgången utan fortsatte till Wexjö, dit han anlände i solnedgången. Gik direkt upp till Landshöfding Mörner och inberättade saken. Där fick han af Landshöfdingens egen hand mottaga den af Kronofogde Wettermark vägrade förpassningen och fick sålunda aflämnas sina fångar, samt anmälte samtidigt kronofogden för otidigt bemötande mot fångförare och fångar. Efter någon tid erhöll Nils Pärsson Landshöfdingens kallelse att en utsatt dag infinna sig på Landskansliet i Wexjö för att öfvervara i egenskap af angifvare mot Kronofogde Wettermark det mål som denna dag skulle handläggas. Dagen kom och Nils Pärsson

2899

20

jemte den andre skjutsbonden som varit inkallad som vittne. Och även Kronofogden var kallad att tillstädessvara. Fångskjutsarna fingo först redogöra för händelsen, sedan tillfrågades kronofogden om det var sant, hvad dessa uppgåvo, hvartill han jakade, hvarefter mundtligt utslag meddelades af Landshöfdingen, som ljöd sålunda: Då hänsyn tages till Kronofogde Wettermarks långvariga och nitiska tjenstgöring förskonas han från suspendering för denna gång, men dömmes att godtgöra fångskjutsarna med skäligen ansedda 4 Riksdaler Banko hvardera för inställelsen, samt af Landshöfdingen mottaga offentlig varning för hvad han låtet komma sig till last. Kronofogden förklarade sig beredd att genast mottaga den ådömda varningen samt att till fångskjutsarna utbetala resekostnaden. Varningen som Landshöfdingen tilldelade Kronofogden ljöd: "Så får du inte göra mer Bäste bror. Då kan du bli suspenderad!"

Inbrottstjuvarna blefvo dömda till 6 månaders straffarbete samt förklarades ovärdiga till att i Rikets tjenst vidare nyttjas. De fingo sålunda gratis logi och underhåll för vintern - hvilket nog var uträkningen med inbrottsstölden. Enär det luktade Kulor och krut i Östersjön i dessa dagar, då Engelska och ryska flottorna uppehöll sig därstädes. Marinsoldaterna voro inte benägna för att ställa sitt skinn till förfogande som skottaflor.

Kronofogde Wettermark med sin skarpa polisblick
hade nog inte så orätt i sin uppfattning att det hela var plan-
lagt av marinsoldaterna för att slippa ifrån Krigstjensten.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

21.
2899

21

Jakthistoria.

Nu skall jag berätta några jakthistorier från början av förra århundradet.

Det var skärtorsdag~~smorgon~~smorgonen 1828. En skytt vid namn Håkan Jönsson från Berg var ute i dagbräckningen för att jaga Hare. Drefvet hade gått ut åt Långö, en ö tillhörande Munkenäs majorsboställe. Jakten höll nämligen på sjön. Plötsligen förlorade hunden spåret, i detsamma hördes ett hvinande ljud i luften. Men ingenting syntes. Håkan som hört berättas om att Häksorna vid detta laget skulle återvända från Blåkulla, affyrade på måfå sitt gevär i luften. Där nedföll verkligen en Häxa och i fallet afbröt lårbenet. Hon träffades ej af skottet, men förtrollningen löstes genom dess affyrande. Skytten fick annat att göra än förfölja haren. Han fick skynda till närmaste gård och hämta folk att bistå den skadade. De fick

bära henne i lakan till hennes hem, hvilket ej var så aflägsset. Hon befanns vara hustru till Skredderiverkmästaren Svan i Eskeskulla. Nu blef att anskaffa någon som kunde spjella och sköta lårbrottet. Det fanns ju på den tiden ute i bygderna personer som hade den konsten. Skadan läktes så småningom. Men i samma mån som benbrottet läktes sjuknade skytten, så att när gumman var återställd från sin skada så dog skytten, och det var vid den tid folket skulle börja att slå.

Min far som var snickare gjorde kistan till den döde, har omtalat händelsen, men gumman kryade till sig och lefde i minst tjugo år derefter.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2899

23

Jakthistoria.

En bror till den aflidne, äfven han en väldig jägare, han het Anders Jönsson, skulle en söndagsmorgon tidigt ut och vattna sin häst, ty han ämnade köra till kyrkan. Då hörde han, att hans hund hade träffat på ett Räfspår. Anders, som trodde, att han i hast skulle knipa mickel, sprang in efter bössan och gaf sig inte tid till att taga på sig ens en tröja utan gaf sig i väg i den riktning hundskallet hördes, men det bar i väg allt längre och längre utåt sjön öfver Kålaisen och Näckhallsfjorden, vidare öfver Toftåsa ut på Horjefjorden, därifrån genom Steglehytte skogar. Där fick Anders tillfälle att skjuta men utan resultat. Jagten fortsattes ner åt Härlunda. Där ändtligen då Härlunda kyrkklockor ringde samman fick mickel sitt banesår. Det var nämligen en förtrollad Räf, som inte bet skott på utan den tid kyrkklockorna ringde samman till Gudstjenst. Där gick Anders in i en stuga och lånade sig en tröja och fort-

satte mot hemmet. Han hade nämligen blifvit varm av det idliga förföljandet af Trollräfen, men han hade ju segrat, oaktat se-
gern var temligen dyrköpt.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2899

25

Jakthistoria.

På Sirkön skulle hvarje vår anställas skallgång så snart sjön blifvit ren. Ön var nämligen kringfluten innan norra och södra broarna blifvet byggda, ty under vintrarna brukade Räfvar skaffa sig ide i de stora skärven därstädes. I början av 1800-talet hade en mickel fattat fast fot på Sirkön. Man hade skallat tiotals gånger och drivet fram honan till skyttelinjen men för hvarje gång hadde skyttarna Bommat. Efter hvarje skallgång blefvo ett parti får masakrerade. Då var det att ställa till med en skallgång igen. Så fortsattes i oändlighet, till slut blev även rävtiken tröttkörd, ty när skyttarna hade skjutet bom, så var det att släppa ett par tre hundar efter henne. Till sist hoppade hon ner i en båt vid sjöstranden men skjuta på henne visste de av gammal erfarenhet att det var ej lönt utan en av karlarna Sven Pärsson på Lundslätt hoppade ned

i båten och med en stake gav henne dräpslaget. Sedan räknade bönderna på, att rävtiken kostade dem lika mycket som deras nummerhäst både med de många dagsverken de försatt och den skada hon vållat dem genom fördärvade får, och även den skada på fördärvade gärdesgårdar, där drevfolket skulle passera. Det var nämligen en förtrollad rävhona, som Sirköborna fått på halsen,

Eljest skall jag lova, att det fanns skyttar på Sirkön på den tiden. Det var emellertid en, som var så pass skytt, att orrar och harar kommo hem til honom, när han önskade. Det berättas, att orrarna satte sig på skorstenen om morgnarna, så att det var bara att gå ut och fyra av, så föll orren ner genom skorstenen ner i köksspisen, men det berättas även att skytten på gamla dagar fick en liten gubbe i sällskap var han gick och stod. Ingen annan såg honom, men själv såg han honom, var han vistades. Till slut blev han ledsen på sällskapet samt sökte de kloka för att få råd, hur han skulle slippa ifrån sitt otrevliga sällskap. Rådet lydde, att de skulle klyva en ek som var en fot i genomskärning vid roten och vigma upp densamma så mycket att skytten kunde krypa genom öppningen samt med densamma slå ut kilarna, så att den lille följeslagaren skulle bli ihjälklämd. Experimentet lär ha lyckats, ty när kilarna släpptes upp, for den lille följeslagaren åt skogen under ett hiskligt tjut, och skytten såg honom aldrig mera. Men så var

också jaktlyckan sin kos. Där kom aldrig några orrar eller har-
rar hem till honom mera.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

28.
2899

28

Skriv endast på denna sida!

M. 9898:1.

Tomte Mats hustru. Folkvisa Bolmsö i Småland.

Herr Gösta var biltog, men gömde⁹ likväl.
En kung under dalkarlens tröja.
Förföljd uppå Siljan i ~~hail~~ och i hæl
Var skulle en fristad han röja ?

Bland skogar och berg, under mörknande
skyn

Där lyste ett fönster i Utmelands byn
Och tro skall i Dalom du finna.

2.

Han sprang in i stugan, en tillflykt mig,
giv,

I blinken mig bödlarne följ !
Och bilan är höjd över frihetens liv
"Nej! Dig skall i källarn jag dölja",
Sad'kullan och öppnade faldörren sin
"Stig ner, jag skall vaka vid bryggen

allén,

Och tro skall i Dalom du finna "

3.

"Ur gluggen fördold skall din föda du
få",

Sad'kullan, då luckan hon sänkte.
Och bryggkaret ställde hon ovannå
Att springorns dölja hon tänkte.

"Gud skyddar de sina, allt är i hans vål
Må aldrig Herr Gösta åt Kristian bli
såld

Och tro skall i Dalom du finna.

4.

Ren jutanne lyftade klinkan från dörrn
Och in steg den väpnande skaran -
"Vad döljer du Vasa?" "Se, åt i vart
hörn?"

Sad'kullan, som råddig i faran,
Ur bryggkitteln öste och fyllde sitt kar.
Herr Gösta är välkommen gäst hos envar
Och tro skall i Dalom du finna.

De spejande sökte vart uthus omkring
I lador, i hagar, men åter
De slogo kring kullan en hotande ri
Ditt lönnrum du genast upplåter!
Där Vasa du gömt, i ditt armod en sk
Ty vet, på hans huvud ett pris bli vi
Och tro skall i dalom du finna?"

6.

Då svarde kullan, "Ja, sök vad du vil
Blev här ock i gården han funnen,
Blodspenningen höre allena dig till
Vem vet, om till prästgården ej hunn
Ur silvrade kannor han dricker som
Slikt öl har ej småfolk åt högborer
Och tro skall i Dalom du finna."

7.

"Vid himmel och avgrund", ljöd krigs
"Din räv, du vill spåret förvillla!"
Men trygg satte Tomte Mats hustru
I trån för att vyssja sin lille:
"Gud löne den piltē, vid buler och i
En morakarl taper han blir väl en
Och tro skall i Dalom du finna."

8.

Med bävande hjärta, fast hjälte han
Satt Gustaf i källaren sluten
Det gällde ett rike-och vågskålen i
Dess ve eller väl i minuten.
Han hörde av räder och vapen ett
"Krist'give den spejade skaran må:
Och tro skall i Dalom du finna."

De dröjde i dagar och nätterna tre,
Att Tomtemats stuga bevaka.

Dock äntligen de måste sig fjärran
bege,

Och kommo ej mera tillbaka.

"Herr Gösta, stig upp!" sade kullen
och log,

Då falluckan åter på gavel hon slog.

"Och tro skall i Dalom du finna."

"Fäst här du ej sovit på bolstrarna blå
Och mycket fått lida och tåla,

Jag sett uppå Siljan, där hägringar gå,
Två stridande härar sig måla:

Från fäste till stad, du en segrare var,

Och fienden flydde, en krona du bar,"

Och tro skall i Dalom du finna."

*Smulskad
Vadde l. l.
Befruar av.*

M. 9898.

LUNDS UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

Box 38, Lesebo den 7/2 1946

Dejner

Herr Professor C.W.von Sydow,
Lund.

Närslutna folkvisa har bevarats av en gammal Bolmsöbo. Mannen i fråga är nu åttioår och han har i sin tur fått den av sin farfar, som nedtecknat den i en anteckningsbok från år 1854. Jag har flerfaldiga gånger hört gamle Bolmsöbon sjunga denna visa och ett flertal andra. De senare bemest av tillfällighetsvers, troligen hopskrivna av farfaden att sjungas vid någons grav eller liknade tillfällen. Med där torde också finnas ytterligare någon, som likt dalavisan, levat på folkets läppar. Möjligt är, att den här visan redan är upptecknad från annat håll, men eftersom jag själv fröjdats åt den många gånger så ville jag gärna sända den vidare, i händelse att den är okänd och kan tillräknas sådant värde att den bör bevaras. I så fall kan jag nog också få dess melodi nedtecknad.

Vördsamt
Otto Svennebring
Otto Svennebring
kyrkoadjunkt

Bestämd av prof. v. Sydow.